

STUDIECENTRUM RECHTSPLEGING
TRAINING AND STUDY CENTRE FOR THE JUDICIARY

NL - BE

Rechtersbeelden en beelden van rechters vergeleken

(G)een confrontatie

De jaarlijkse voetbalconfrontatie tussen de 'Rode Duivels' en de 'Oranje Leeuwen' in de jaren vijftig en zestig is mij altijd bijgebleven. Gekluisterd aan de radio luisterde ik naar het verslag van sportjournalist Ingenieur Ad van Emmenes (omdat hij chemisch ingenieur was werd hij met die titel steeds aangekondigd). In mijn herinnering wonnen 'onze jongens' meestal. Statistieken die dit droombeeld eventueel weerleggen lees ik liever niet.

Het onderstaand artikel is een beschrijvende en analyserende variatie op die 'confrontatie' tussen België en Nederland en vergelijkt de positionering van de rechters in de Belgische en Nederlandse samenleving. Dit onderzoek is uitgevoerd in het kader van de SSR-zesdaagse over verschillende kanten kanten van het proces van oordeelsvorming. Er is daarbij gekozen voor twee invalshoeken: enerzijds het eigen beroepsbeeld van de rechter en anderzijds de verhouding tussen de opvattingen van de rechter over de samenleving.

Om die Belgisch-Nederlandse vergelijking te kunnen maken is materiaal verzameld via een schriftelijke/digitale ondervraging van rechters uit twee Vlaamse gerechten (N=23) en een Nederlands gerecht (N=24). Hoewel het hier niet om een representatief onderzoek gaat kunnen de onderzoeksresultaten wel een indicatie vormen.¹

Een grotere en methodisch meer verantwoorde steekproef zou ik dan ook ten zeerste aanbevelen.

Albert Klijn, juni 2014

Dank gaat uit naar Edith van den Broeck (Voorzitter IGO, Brussel), Bart Willocx, Dirk Van der Kelen en Stephanie de Kleinen voor hun hulp bij de dataverzameling in België.

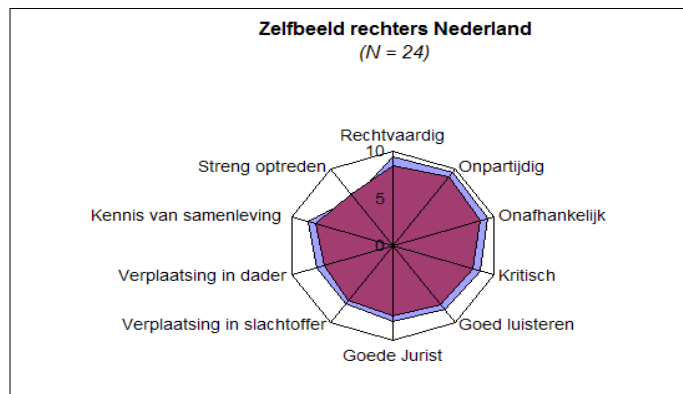
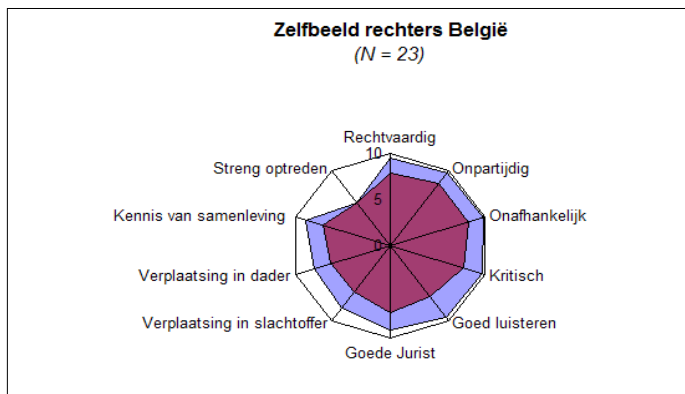
¹ Opgemerkt kan slechts worden dat de responsgroepen bestaan uit rechters met een gemiddelde ervaringsgraad van 7 á 8 jaar, werkzaam in diverse rechtsgebieden en qua geslacht een representatieve afspiegeling.

Aan de rechters is gevraagd om van de onderstaande tien eigenschappen aan te geven in welke mate zij elk van deze eigenschappen van belang vonden om een goed rechter te zijn (*normstelling*) en vervolgens om aan te geven in welke mate men denkt dat de gemiddelde (straf)rechter de betrokken eigenschap ook in de praktijk brengt (*realisering*). Het vergelijken van de twee antwoordpatronen levert een zelfbeoordeling op: hoe wil men rechter zijn en wat maakt men ervan?

- Rechtvaardig zijn
- Onpartijdig oordelen
- Onafhankelijk beslissen
- Kritisch zijn
- Goed kunnen luisteren
- Goed jurist zijn
- Zich kunnen verplaatsen in het slachtoffer
- Zich kunnen verplaatsen in de dader
- Weten wat er speelt in de samenleving
- Streng optreden

Het zelfbeeld

De twee reeksen antwoorden zijn grafisch weergegeven in de vorm van een 'spinnenweb' waarvan de buitenste ring de score van de normstelling aanduidt en de binnenste die van de realisering. Hieronder het resultaat voor beide responsgroepen.

Uit de twee figuren blijkt een grote gelijkheid: doorgaans blijft de realisering in de eigen ogen achter bij de eigen norm. Slechts op één punt is dat niet het geval: *het streng optreden*. Niet alleen is de norm op dat aspect laag in vergelijking met de andere, de realisering daar is normconform. Dat veroorzaakt de 'deuk' in het spinnenweb. Opvallend is een verschil tussen de zelfbeelden van beide rechtersgroepen: de kloof tussen normstelling en realisering is bij de Belgische rechters groter dan bij de Nederlandse collega's. Dat vindt z'n oorzaak in zowel een hogere normstelling bij de Belgen als een lagere (gepercipieerde) realisering. De gemiddelde normstelling voor de Belgen bedraagt: 8,9 en voor de Nederlanders: 8,3. De gemiddelde realiseringsscores bedragen respectievelijk 7,2 versus 7,7. Dat levert een kloofscore op van 1,7 bij de Belgen en 0,6 bij de Nederlanders.¹ De conclusie is dat de Belgen aan zichzelf hogere eisen stellen maar zij vinden van zichzelf dat ze daaraan minder voldoen dan de Nederlandse rechters.²

Vanuit de invalshoek 'responsiviteit' gezien vragen twee eigenschappen speciaal de aandacht: *'goed luisteren'* en *'kennis van de samenleving'*. Beide eigenschappen scoren bij beide groepen rechters rond de gemiddelde normstelling en zijn dus bij beide groepen evenzeer van belang binnen hun eigen perspectief. Wat betreft de realisering: de grootste kloof tussen normstelling en realisering ligt bij de Belgen juist bij *'luisteren'*, terwijl die bij de Nederlanders rond het gemiddelde ligt. De omvang van de kloof bij *'kennis van samenleving'* ligt bij beide groepen rond het gemiddelde. Wanneer men meegaat in de interpretatie dat *'luisteren'* vooral betrekking heeft op het optreden van de *rechter ter zitting*, terwijl *'kennis van de samenleving'* meer refereert aan de mate waarin de rechter in zijn uitspraken laat zien *oor en oog te hebben voor de samenleving*, dan verschillen de Belgische rechters niet van hun Nederlandse collega's.

¹ Nogmaals: het gaat hier slechts om indicaties. Geen van de verschillen is statistisch significant.

² Desgevraagd aan mijn Nederlandse collega's op SSR naar mogelijke oorzaken dacht men direct aan de spreekwoordelijke 'zelfonderschatting' van de Belgen, terwijl andersom gezien de 'hovaardigheid van de Hollanders' ter tafel kwam.

Gepercipieerde kloven

Voor de tweede invalshoek van het onderzoek- de verhouding tussen de opvattingen van de rechter over de denkbeelden van de samenleving en hetgeen hij daarover denkt werd in beide landen aan de benaderde rechters een aantal uitspraken voorgelegd. Die uitspraken hebben betrekking op het *verwacht gedrag* van rechters en op hun *feitelijk gedrag*.

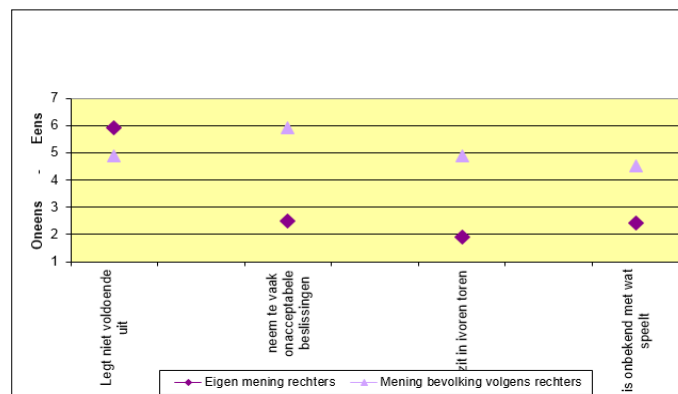
Daarbij is gevraagd naar de eigen mening van de rechters en naar de door de rechters veronderstelde mening van de burgers in hun land. Dit levert voor elk land twee perspectieven op die met elkaar gespiegeld kunnen worden. De onderzochte gedragingen hebben betrekking op de *responsiviteit* van de rechter.

Via de ruitjes in de figuur wordt de mening van de rechters weergegeven. In de driehoekjes staan de door de rechters veronderstelde mening van de gemiddelde burger in zijn land. De gemiddelde scores zijn weergegeven op een schaal van 1 t/m 7. Scores tussen 1 en 3 wijzen op een duidelijke afwijzing van de stelling, scores tussen 5 en 7 op een duidelijke onderschrijving; de scores in het tussenliggende gebied duiden een neutrale positie van de betrokkenen. Naarmate men meer in het 'eens-domein' gesitueerd is, is men meer overtuigd van een geïsoleerde positie van de rechter, scores in het 'oneens-domein' representeren de mening dat de rechter een responsieve positie heeft.

Vanuit het perspectief van de Belgische rechters

De Belgische rechters vinden hun gedrag nogal responsief. Ze zijn het oneens met de stellingen dat ze te vaak onacceptabele beslissingen nemen, in een ivoren toren zitten en niet weten wat er in de samenleving speelt. Ze geven wel toe dat ze hun beslissingen wat beter zouden kunnen uitleggen.

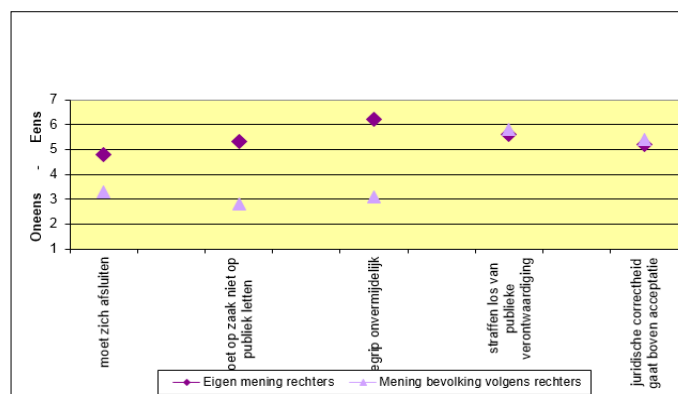
De rechters denken vervolgens dat de burgers een ietwat andere kijk hebben. Daarmee is een duidelijke kloof zichtbaar tussen de posities. Behalve dus op de mening over de uitleg van uitspraken. Daarin zijn de rechters het eens met de veronderstelde mening van de burgers. Op de andere punten is dat niet of ten dele niet het geval.

Ten aanzien van het gedrag dat van rechters verwacht wordt liggen de verhoudingen anders.

De rechters zijn eensluidend: zij vinden dat ze duidelijk afstand moeten houden ten opzichte van de wensen van de bevolking. Ze willen niet teveel naar de publieke opinie luisteren bij het behandelen van zaken en datzelfde geldt voor de straftoemeting. Rechters vinden een juridische juistheid van hun werk het belangrijkste. Het onbegrip hierover is, volgens hen, onderdeel van de professie en het ambt.

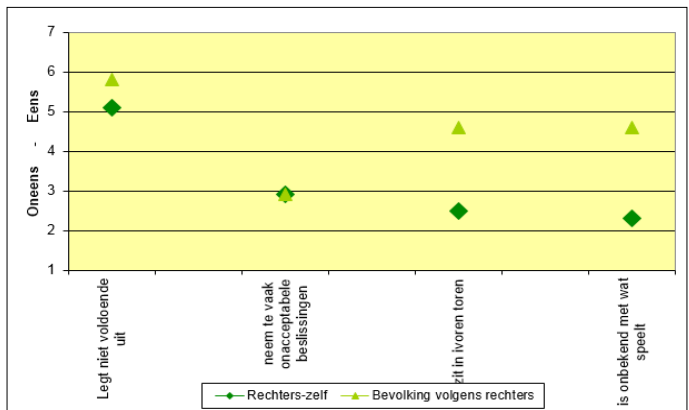
Volgens de Belgische rechters zal de Belgische bevolking dat op hoofdpunten niet met hen eens zijn, zo schatten zij de burgers in. De verwachtingen verschillen, dus is er in België sprake van een duidelijke spanning met betrekking tot de responsiviteit van de rechter.

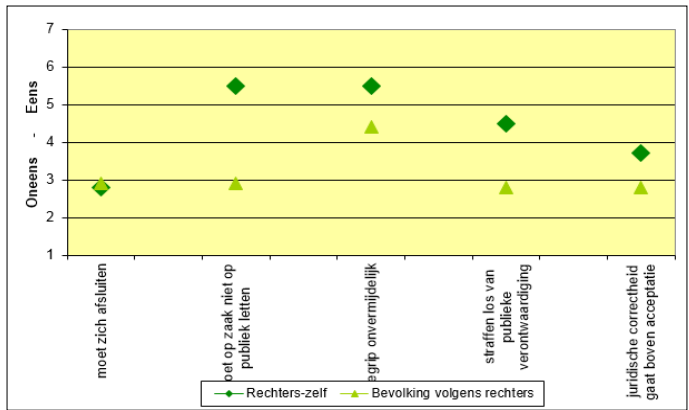
Vanuit het perspectief van de Nederlandse rechters

De Nederlandse rechter lijkt wat betreft zijn eigen oordeel over de mate waarin hij zich responsief gedraagt sterk op de Belgische rechter. Hij vindt niet dat hij 'wereldvreemd' is maar geeft wel toe dat beslissingen te weinig worden uitgelegd. Of dat wel of niet acceptabel is weet de Nederlandse rechter niet zeker.

In de ogen van de rechter deelt de burger de toegegeven geringe bereidheid om uitspraken te verduidelijken. Wat betreft de andere punten veronderstelt de rechter dat de bevolking geen duidelijk vóór of tegen standpunt inneemt. Vanuit de Nederlandse rechter gezien is er geen opmerkelijke kloof.

Dit beeld is nog sterker op het vlak van de verwachtingen. Rechters in Nederland zijn het gematigd oneens met meningen die verkondigen dat de rechter op afstand van de burger moet blijven. Over het onvermijdelijke onbegrip dat hen ten deel valt zijn ze wat ambivalent, neigend naar acceptatie. Ze menen dat de gemiddelde Nederlander in grote mate dezelfde verwachting van de rechter heeft. Van een kloof is in de Nederlandse rechterlijke perceptie niet serieus sprake.

Ter afronding

De kijk van de Nederlandse en Belgische rechters naar zichzelf verschilt weinig. Anders ligt dat met hun gedachten over hetgeen de samenleving van hen denkt. Daar is de afstand in verhouding groter tussen het beeld dat de Belgische rechter heeft van de visies in de samenleving dan bij de Nederlandse rechters.

Uiteraard past hier wel een voorbehoud bij het woordgebruik 'is'. Omdat er onder Belgische burgers geen onderzoek is gedaan weten niet in welke mate de blik door de Belgische rechtersbril een adequate kijk geeft op de situatie en of de burger ook zo denkt. Dat spiegelbeeld hebben we wel voor de Nederlandse situatie. Zie daarvoor het Nederlandse onderzoek op www.ssr.nl.